
Pokomunistinis sąmoningumas Lietuvoje: senųjų paradigmų nuvertėjimas bei naujų raida

Rasa Baločkaitė

*Kauno technologijos universitetas,
K. Donelaičio g. 73,
LT-3006 Kaunas,
el. paštas Rasa.Balockaite@tamro.lt*

Svarstoma pokomunizmo samprata kultūros prasme, šiam laikotarpiui būdingos sąmoningumo paradigmos, galvojimo ir kalbėjimo normos, socialiniai prieštaravimai bei mitai, t. y. tokios viešajame diskurse vyraujančios socialinės tikrovės interpretacijos, kurios šiuos prieštaravimus simboliškai išsprendžia. Aptariama, kaip šie prieštaravimai bei juos lydintys mitai keičiasi Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą.

Aktualumas. Buvusios Rytų bloko šalys yra geriau susipažinusios su atviru politinių institucijų panaudojimu ideologinei prievartai, nei su diskursyviniais apribojimais, todėl labiau telkiamasi ties politiniais, ekonominiais, instituciniais pokyčiais ir mažai dėmesio teskiriama apmąstyti, kaip tam tikri pokyčiai veikia vyraujančias galvosenos normas, keičia iktėtiną žinojimą apie socialinę tikrovę, formuoja žmonių siekius, pažiūras ir identitetus.

Tiriamas objektas yra pokomunistiniam laikotarpiui būdingi socialiniai prieštaravimai bei mitai, kurie juos simboliškai išsprendžia, jų kaita Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą, straipsnyje siekiama išanalizuoti pagrindinius pokomunizmo socialinius prieštaravimus bei juos lydintius mitus, apžvelgti, kokią simbolinę ir kultūrinę reikšmę Lietuvos viešiesiems diskursams bei vyraujantiems mitams turėjo teigiamai pasibaigęs referendumas dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje.

Raktažodžiai: pokomunizmas, mitai, diskursas, tikrovės socialinis konstravimas, legitimacija

ĮVADAS

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, valstybė susidūrė su daugeliu politinių, ekonominių ir socialinių problemų. Viešajame diskurse atsiranda tam tikri neracionalūs, neargumentuoti, mitologizuoti tekstai, kuriais bandoma paaiškinti nepasiteisinusius tautinio atgimimo lūkesčius bei pereinamojo laikotarpio socialinius prieštaravimus.

MITOLOGIZUOTOS POKOMUNISTINĖS MĄSTYMO PARADIGMOS

Kalbant apie pereinamąjį, arba pokomunizmo, laikotarpį, dažniausiai akcentuojamas ekonominės bei politinės sistemos pertvarkymas. Tačiau remiantis tikrovės socialinio konstravimo paradigma, išplėtotą P. Bergerio ir T. Lukmano [2], pereinamasis laikotarpis liečia ne vien institucinę reorganizaciją, bet ir visų konceptualių mechanizmų, legitimuojančių socialinę tikrovę, pertvarkymą. Pasak M. Foucault [5], bet kuri visuomenė per įvairius apribojimus vyk-

do vyraujančio diskurso kontrolę; J. F. Lyotard [10] teigia visuomenėje egzistuojant metanaratyvą, t. y. mitinių proporcijų pasakojimą, kuris sujungia žmonių skirtingas socialinės veiklos sritis ir suteikia joms vienijančią krypties pajautą; R. Rorty [15] kalba apie galutinį žodyną, t. y. visumą pamatinių nekvėstionuojamų terminų, kuriems nei įrodyti, nei paneigti nėra pakankamai argumentatyvinių išteklių, – tai bet kurios diskursyvinės praktikos, kurios įteisina ir įprasmina mūsų kasdienio gyvenimo normas bei vertybes ir interpretuoja jas, suteikdamos joms išskirtinę prasmę.

Kaip visuomenėje formuojasi viešasis diskursas, kolektyviniai identitetai, kaip ir kodėl atgaivinami vieni ar kiti istoriniai mitai ar herojai, įteisinami vieni ar kiti ritualai ir tabu? Visų diskursyvinių praktikų tikslas yra legitimuoti tam tikrą socialinės tikrovės apibrėžimą bei socialinės aplinkos interpretaciją. Dar vienas diskursyvinių praktikų tikslas, pasak V. Kavolio [7, 8], yra paskolintas iš mitologijos. Antikinėje Graikijoje mitai buvo kuriami tam, kad simboliškai išspręstų, paaiškintų bei prasmingai interpretuotų kasdienio

gyvenimo sunkumus ir neteisybes. Šiuolaikinės visuomenės taip pat turi savo mitus. Kai kurie tekstai atsiranda kaip simbolinis atsakas į socialines įtampas, jie pateikia alternatyvines tikrovės interpretacijas bei simbolinius paaiškinimus jos socialiniams prieštaravimams, kurie kitaip negali būti išspręsti. Atkurta Lietuvos valstybė susidūrė su įvairiomis socialinėmis įtampomis. Kokios buvo pagrindinės pokomunistinio laikotarpio socialinės įtampos ir kokie didieji pokomunizmo mitai?

MESIANISTINIS IDENTITETAS

Vienas pagrindinių ankstyvojo pokomunizmo mitų – mesianistinis identitetas. Krikščionybė nuo seno vaidino reikšmingą vaidmenį lietuvių kultūroje, todėl Mesijo istorija lengvai ir sėkmingai buvo transformuota į istorinę perspektyvą ir pritaikyta tautai. Pastarųjų dešimtmečių istorinė praeitis – sovietinė okupacija, taikių civilių deportacijos, pokario rezistencija, Vakarų šalių politinis pasyvumas ir nuolaidžiavimas komunizmui, netikėtas ir kone savaiminis Tarybų Sąjungos žlugimas, – buvo interpretuojama mesianistinėje perspektyvoje.

Tautinis atgimimas taip pat buvo susietas su krikščioniškąja prisikėlimo sąvoka. J. Tauginas, aprašydamas taikų Lietuvos gyventojų pasipriešinimą sovietinėms ginkluotoms pajėgoms 1991 m. sausio 13-ąją, naudojasi būtent tokia interpretacija: „Mes tampame pasiryžę aukai ir žygdarbiui Tėvynės labui. Mus aplanko absoliuti laimė, nes jaučiame savyje Dievą. Mes esame absoliučiai teisūs, nes kovojame dėl laisvės, mūsų pasiryžimas aukotis nuplauna ankstesnes nuodėmes, ir mes tampame skaisčius bei gražūs. [...] Visi, kas gynė Lietuvą tragiškosiomis sausio mėnesio dienomis, patyrė šį jausmą“ [17: 1].

Formavosi archetipai apie kenčiančią ir palaimintą tautą, ypatingos doros ir moralės tautą, apdovanotą ypatinga istorine patirtimi: „Baltų žmogaus savimone lemia DOROS samprata. [...] Dora yra dieviškosios rėdos, dieviškojo įsakmaus gėrio įspaudas žmogui“ [13: 2]; „Lietuviui doros dalykai – ypatingi. Mūsų mąstymas yra brahmaniškas, t. y. kitoks negu aplinkinių kšatrijiškų tautų. Užtat nedoru lietuviu būti tiesiog neįmanoma, nes nedoras lietuvis nebėra lietuvis“ [14: 21]. Pasitelkusi kolektyvinę vaizduotę, tauta už praeities kentėjimus pati save apdovanojo išskirtine dora ir brahmanišku mąstymu; šitokiu būdu simboliškai atlygindama praeities skriaudas. Nepaisant neracionalaus šių tekstų pobūdžio, argumentacijos stokos, minėti tekstai simboliškai sprendė socialinius prieštaravimus ir švelnino socialinę įtampą.

Mesianistinis identitetas, atgimimo, prisikėlimo retorika buvo inspiruota ir sovietinės spaudos metu patirtų skriaudų, kurias reikėjo prasmingai interpretuoti, bei fundamentalios, kasdienio gyvenimo patirtis pranokstančios tautinio atgimimo patirties.

DEMONIZUOJAMI VAKARAI

Deklaruojamas Lietuvos siekis tapti modernia demokratiška Europos šalimi kaip kultūrinė identifikacija vyko ne itin sklandžiai. Vakarai buvo Šviečiamajo laikotarpio idėjų, laisvės ir demokratijos citadelė, priešpastatoma totalitariniam Rytų blokui; kita vertus, Vakarų šalys buvo vertinamos kaip apimtos kultūrinio nuosmukio ir dekadanso, greito maisto bei pigios pop kultūros propaguotojai, gėdingai nuolaidžiąvę komunizmui. „Dauguma pabaltijiečių iki šiol yra žiauriai nusivylę tuo, kad 1990–1991 metais nesulaukė diplomatinio Vakarų pripažinimo ir Vakarų ekonominių veiksmų prieš Rusijos vyriausybę, kad ši išvestų kariuomenę iš Pabaltijo valstybių“ [9: 321]. „Jei Vakarai nuoširdžiai būtų norėję komunistinės bei imperialistinės Rusijos bankroto, ar bent susilpnėjimo, nebūtų per visą jos egzistavimo metą jai taip akiai ir neatsakingai nuolaidžiavę“ [11: 156].

Rytų Europoje, modernybės bei Šviečiamajo laikotarpio metanaratyvų mirtis dažnai buvo tapatinama su civilizacijos bei kultūros mirtimi. O. Baliukonytė rašo: „pigiais blizgučiais apsikarsčiusi MUGĖS stichija aiškiai pergali santūrią ir taurią ŠVENTOVĖS dvasią. [...] Tačiau, nepaisydami aršiausių Tamosos provokacijų ir gundymų, saldžiausių Nuopuolio sirenų giesmių, dar įstengėme išsaugoti tą dieviškąją kibirkštį, kurią nūdienos „laisvojo“ meno adeptai ir pranašai iš paskutiniųjų stengiasi užpūsti“ [1: 3]. Tokie tekstai bando išsaugoti lietuviškąją kultūrą ankstyvosios modernybės formose ir pavidaluose, įteisinti savąjį socialinės tikrovės ir kultūros apibrėžimą kaip esantį arčiausiai tiesos. Pokomunistinėje Lietuvoje per imperatyvinius identitetus, įvairius diskursyvinius apribojimus, buvo išgaštingai saugojamas homogeniškas tautinis identitetas. „Kas išsilaisvinančioje Lietuvoje laisvinasi – individas ar kolektyvas?“ – retoriškai klausė V. Kavolis [8: 6]. Pokomunistinė Lietuva siekė laisvės tautai, bet ne individui, o Vakarai tuo tarpu siūlė laisvės porciją, kuri totalitarizmo vaikams buvo gąsdinančiai gausi. Pokomunistinė Lietuva demonizavo Vakarus dėl jų pernelyg didelės individualios laisvės; dėl jos skepticizmo Šviečiamajo projekto idealų atžvilgiu, t. y. dėl postmodernybės įsigalėjimo.

VAKARIETIŠKASIS LIBERALIZMAS VS TAUTINIS KONSERVATIZMAS

Kolektyviniai tautiniai identitetai šalyje buvo nuolat vertinami ir analizuojami. Pokomunistinėje Lietuvoje Vakarų šalys buvo stipriai demonizuojamos. Susižavėjimas sumišęs su baime, pagarba turėjo smerkimo ir nepritarimo prieskonį. Pagrindinė dilema buvo – ar turėtume sekti Vakarais, ar puoselėti savąsias vertybes ir identitetus, ieškoti savojo, lietuviško, kelio.

Paveikta šios dichotomijos, pokomunistinėje Lietuvoje formavosi įtampa tarp globalizacijai atvirų liberalų bei į nacionalizmą linkusių konservatorių.

Liberalai kritikavo esamą vyraujančio diskurso tvarką, skatino visuomenę peržiūrėti ir pertvarkyti simbolinius išteklius, atgaivinti tradicijas ir įkvėpti joms gyvybingumo, praplėsti galutinio žodyno ribas; kritikavo archainių tautinių identitetų bei praeities idealizavimą: „nereikia dievinti to civilizacinio vėlavimo, regėti jame ypatingo taurumo ir gelmės ženklą“, – teigia T. Venclova [20: 5]. A. Tereškinas išjuokia Tautinio Atgimimo metanaratyvą, parodijuodamas idealizuotus moralios tautos įvaizdžius, dekonstruodamas imperatyvinius tautinius identitetus, mesdamas iššūkius kolektyvinės vaizduotės padariniams, kur sutaurinta praeitis vaizduojama kaip Aukso Amžius: „praecitis pilna mykiančių veršelių, gandrų porų kiemo medyje, rugiapjūtės dainų ir valstiečių, tauriai pakėlusių į dangų akis, su dvasiniu pakylėjimu belaukiančių iš ten pasirodančių Dariaus ir Girėno... Įvaizdžiai, paimti iš 1993–1995 m. *Metų eseistikos*“ [18: 128].

Pastangos išlaikyti esamą diskurso tvarką, kolektyvinius identitetus, uždarą tautinę retoriką buvo akivaizdžios dar visą dešimtmetį: „Negirdėtas dalykas, kad toje civilizuotoje Europoje, į kurią mes dabar, anot nuvalkioto posakio, „einame“, būtų taip tyčiojamosi iš savosios tautos, kad šitaip viešai būtų niekinami rezistencijos ar nepriklausomybės kovų didvyriai“ [21: 4]; „Ar būtų XVIII a. atsiradęs švedo E. Swedeborgo misticizmas, o XIX a. dano S. Kieckegaard'o „egzistencializmas“, jeigu jie būtų bėgę paskui Vakarų intelektualines madas ir bijoję kokio „neregėto masto romantizmo“? Jie juto gyvenimo įtampas ir nebijojo patys savo pastangomis jas suprasti, nesukdami galvos, ar jie tikrai kalba ta kalba, kuri dabar yra pasaulyje priimtina“ [19: 18].

Kuo buvo ypatingi šitie kultūriniai ir ideologiniai debatai? Kaip teigia T. Coven, „tarpkultūriniai mainai atneša vertybes bei susidūrimus, kurie negali būti moksliskai išspręsti ar palyginti [...]. Joks tyrimas, kad ir koks nuoseklus jis bebūtų, negali pateikti galutinio kultūrinės globalizacijos įvertinimo“ [3: 17]. Kaip vyksta tautos kultūrinė savideterminacija, tai tebėra atviras klausimas. R. Hardin teigia, kad pirminio apsisprendimo momentu svarbus yra atsitiktinum elementas: „Gali ir visai nebūti racionaliojo pagrindo tuo metu, kai priimamas pirminis apsisprendimas, kai dar tik formuojasi socialinės tvarkos užuomazgos“ [6: 48]. Įvyksta greičiau atsitiktinis pasirinkimas, kuris vėliau legitimuojamas. Liberalų ir konservatyviųjų debatuose taip pat nebuvo pakankamai argumentatyvinių išteklių nei vienai, nei kitai pozicijai apginti, o ir pats debatų objektas iš principo buvo mitologinis apsisprendimo momentas.

SAVĖS DEMONIZAVIMAS, SAVI DESTRUKCINĖ RETORIKA

Įteisinus naują socialinę tvarką, susiformavo nauja subordinacija; privatizacijos bei restitucijos procesai išryškino individualių interesų konfrontaciją. Monolitinis tautinis identitetas tirpo, visuomenėje ėmė formotis skirtingos socialinės ir diskursyvinės praktikos. Ekonominės krizės, augančios socialinės nelygybės akivaizdoje, palaimintos moralios tautos, susijungusios vienybėje, vaizdiniai blėso. Tautinio atgimimo idealai ir entuziazmas imami vertinti kritiškai, su nepasitikėjimu.

Žurnalas „Veidas“ 1993 m. ima skelbti „Provincijos anekdotus“. Šiuose anekdotuose išjuokiamas tautinio atgimimo simbolika bei vyraujantis diskursas: „Nutarė kartą Šleževičius išleisti tautinį dezodorantą, pavadintą „Darbas, Dora, Darna“. Išsipurški pažastis ir tampi darbingas, darnus ir doras. Pagamino pirmą partiją dezodorantų „DDD“ ir neša Ekscelencijai pasipurkšti. Pasipurškė Ekscelencija ir išsyk tapo toks doras, kaip tikram vyrui ir pridera“ [22: 14].

Moraliniai ir kultūriniai autoritetai kritiškai peržiūrėti ir interpretuojami, atsižvelgiant į dabarties socialines aktualijas. Merginoms skirtas žurnalas „Panelė“ atsako į skaitytojos klausimą: „Kodėl ant vieno lito pavaizduota senutė?“ (t. y. Žemaitė). „Ta senutė simbolizuoja visišką lito klimaksą ir devalvaciją. Tai amžino Lietuvos nuosmukio simbolis“ [12: 30].

J. Erlickas knygoje „History of Lithuania“ dekonstruoja beveik visą Lietuvos istoriją, parodijuoja didžiuosius istorinius mitus ir herojus. Pvz., pateikiama ironiška versija apie tai, kaip XIX a. tautinio atgimimo veikėjas Jonas Basanavičius skatino tautinį atgimimą: „Jaunystėj daktaras Basanavičius buvo didelis valiūkas. Tik pamato mergę, tuoj ir tempiasi į krūmus. Ten ištraukia brošiūrą ir skaito lietuviškai. Po kurio laiko tam krašte moterims gimė daug patriotų bei savanorių. Susidarė prielaidos Lietuvos valstybei atsirasti“ [4: 14].

Formuojasi Lietuvos valstybės, ypač valdžios struktūrų, kaip blogio įsikūnijimo, simboliniai vaizdiniai. Televizijos laida „Dviračio Šou“ parodijuoja oficialiąsias naujienų laidas, dekonstruodama vyraujančią diskursą ir išjuokdama valdžios struktūras. 1999 m. „Dviračio žnios“ paskelbia vadinamąjį „smulkiosios tautosakos konkursą“ valstybei pašiepti ir išjuokti, skelbiami tokie konkursinės tautosakos pavyzdžiai: „Kad ir kiek vogtum iš valstybės, vis tiek savo nesusigrąžinsi“, „Parlamento pastatas savo forma primena klozetą, kuris yra plaunamas kas 4 metai, bet vietomis purvas taip tvirtai prikepęs, kad sunkiai pasiduoda nuplaunamas“ ir t. t.

Vėliau tokia retorika prasiskverbia į politikos sferą. V. Štusauskas, žinomiausia Lietuvos politinių dis-

kursų karnavalinė ir retorinė figūra, pagarsėjęs ubagų žygiais per Lietuvą bei kitomis kontraversiškomis akcijomis, TV laidos metu buvo paklaustas, ką jis, gavęs neribotą valdžią, padarytų Lietuvos labui. Jis atsakė, kad atkurtų 9-ojo forto muziejų, buvusią karo belaisvių stovyklą, pagal jo pirminę paskirtį, uždarytų ten visus dabartinius Lietuvos parlamentarus, o pats įsidarbintų forto prižiūrėtoju. V. Šustauskas – nuo 1995 m. Kauno miesto Savivaldybės Tarybos narys – 2000 m. pavasarį išrenkamas Kauno miesto meru, o tų pačių metų rudenį deleguojamas į Lietuvos Respublikos Seimą.

2002 m. rudenį kandidatu į Lietuvos Respublikos prezidento postą paskelbiamas laidos vedėjas V. Šerėnas. Naudodamasis humoro laidos tribūna jis pravedė sėkmingą (ir humoristiniu, ir politiniu požiūriu – verta dėmesio dvejojama sėkmės legitimacija) rinkiminę kampaniją, kurios pagrindą sudarė valstybės institucijų bei pareigūnų parodijavimas. Surinkęs 7,75% rinkėjų balsų, V. Šerėnas tapo ketvirtu iš 17 kandidatų. V. Šustauskas dar siūlė vyraujančio diskurso kritiką, tuo tarpu V. Šerėnas nepateikė jokio politinio pranešimo, jis tik ironizuoja ir parodijuoja sistemą, pateikdamas politinį režimą bei jo vyraujančius diskursus kaip absurda, nesąmonę, delirium – kaip beprasmybės diskursą.

Nusivylę pereinamojo laikotarpio sunkumais, naująja socialine tvarka ir pačiais savimi, žmonės ėmė demonizuoti save ir savo valstybę. Formuojasi nauji savi destruktiniai ir savęs demonizavimo mitai. Kasdienio gyvenimo absurdas traktuojamas kaip neišvengiama lemtis, kuriai belieka paklusti. Valdžios institucijos vaizduojamos kaip blogio neišvengiamo ir amžino sugrįžimo forma. Heroiška praeitis perpasakojama kaip nesėkmių, nusivylimo ir menkybės istorija, apgailėtina egzistencija imama traktuoti kaip neišvengiama deterministinė duotybė, kurios neįmanoma pakeisti, ir šitaip randamas simbolinis skaudžios ir komplikotos kasdienybės išaiškinimas.

MITOLOGIZUOTŲ DISKURSYVINIŲ PRAKTIKŲ NUVERTĖJIMAS

Kaip, koku būdu gali būti paneigti ir išsklaidyti mitai, iliuzijos ir kiti vaizduotės padariniai? Mitai kuriame tam, kad būtų paaiškinti ir prasmingai interpretuoti tikrovės socialiniai prieštaravimai. Vienas iš būdų išsklaidyti mitus – paaiškinti šiuos prieštaravimus kitais būdais, juos išspręsti ar padaryti nereikšmingais.

2003 m. gegužės 11–12 d. Lietuvoje vyko referendumas dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje. Referendume metu balsavo 63,38% šalies elektorato, iš jų 91% balsavo už, 9% – prieš narystę Europos Sąjungoje.

Ką mums iš tiesų reiškia šis referendumas? Kokia jo simbolinė prasmė, ką jis pakeitė mūsų mąstysenoje ir jausenoje? Su šiuo referendumu buvo išsklaidyti, paneigti pagrindiniai pokomunizmo mitai. Iš dabartinės perspektyvos, pokomunizmo socialinės įtampos ir prieštaravimai nebeatrodo tokie dramatiški ir reikšmingi.

Tapo akivaizdu, kad esame normali Europos tauta, ne palaiminta, bet ir ne pasmerkta, atsisakiusi savanoriško autsaiderizmo ir viktimizacijos. Bet koks ypatingos lietuvių doros ir moralės deklaravimas dabar gali būti įvertintas tiesiog kaip nekorektiškumas mūsų bendrapiliečių atžvilgiu.

Vakarų pasaulis, kaip pasirodė, taip pat anaipol nereiškia nei išsigelbėjimo, nei apokalipsės. Priekaištai Vakarų šalims dėl politinio pasyvumo komunizmo atžvilgiu paaukoti stiprios ir vieningos Europos vardan. Bandymai sutaurinti mus, priešpastatant apokaliptines Vakarų kultūros vizijas, sunkiai įmanomi – juk dabar jau patys tapome anksčiau demonizuotų Vakarų dalimi.

Konservatoriai akivaizdžiai pralaimi intelektualius debatus su liberalais. Imperatyviniai tautiniai identitetai bei juos legitimuojantis diskursas pakeičiami lygių galimybių deklaravimu bei pagarba žmogaus teisėms. Individo laisvė nebėra ir nebegali būti aukojama tautinio identiteto vardan.

Seimas ir Vyriausybė tarsi iš naujo pateisino, legitimavo save. Ar ES priimtų į savo gretas valstybę, kurios Seimas ir Vyriausybė yra, vaizdžiai kalbant, blogio lizdas? Ar priimtų tautą, iš anksto pasmerkta nesėkmėms ir pralaimėjimams? Ko gero, ne.

Pasidarė nebejuokinga šaipytis iš Vyriausybės ir Seimo; nebejuokinga stereotipizuoti save kaip amžinų nevykėlių ir pralaimėtojus. Išsprendus šiems socialiniams prieštaravimams, kartu nublanko ir mitai, bandantys simboliškai juos išspręsti. Žinoma, atsiranda daugybė naujų socialinių ir kultūrinių įtampų, kurias reikės spręsti. Bet tos, kurios pastaraisiais metais buvo pagrindiniai mūsų būties ir identiteto klausimai, atrodo, išspręstos negrįžtamai.

IŠVADOS

Nepriklausoma Lietuvos valstybė pokomunistiniu laikotarpiu patyrė daug politinio, ekonominio, socialinio gyvenimo nesklaidumų ir nesėkmių. Komunistinės praeities nuoskaudoms bei dabarties nesėkmėms prasmingai išaiškinti visuomenėje atsirado mitologizuotos diskursyvinės praktikos.

Integracijos procesai reikšmingi ne tik politinė ar ekonomine prasme, bet ir tuo, kad dėl jų pasikeitė mūsų pačių savivoka, nuvertėjo ir prarado aktualumą daugelis mitologizuotų socialinės tikrovės interpretacijų. Tai leidžia tikėtis, kad bus atsisakyta daugelio nereikšmingų retorikų, prisikėlimo, apoka-

lipsės, sąmokslų teorijų; viešajame diskurse, tiek kalbėjime, tiek veikloje, atsiras kur kas daugiau racionalumo ir pragmatiškumo.

Gauta
2003 10 30

Literatūra

1. Baliukonytė O. Kol demonai ilsisi. *Literatūra ir menas*. 1996 01 20. P. 3.
2. Berger P. L., Luckmann T. *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai, 1999.
3. Cowen T. *Creative Destruction*. Princeton: Princeton University Press, 2002.
4. Erlickas J. *History of Lithuania*. Vilnius: Tyto Alba, 2000.
5. Foucault M. *Diskurso tvarka*. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
6. Hardin R. *One for All: the Logic of Group Identity*. Princeton: Princeton University Press, 1995.
7. Kavolis V. Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės. *Semiotika. Šiuolaikinio socialinio diskurso analizė*. Vilnius: Baltos lankos, 1997.
8. Kavolis V. Preliminarinės paradigmos: atgimstančių dievų užsiėmimas. *Literatūra ir menas*. 1991. Nr. 41.
9. Lieven A. *Pabaltijo revoliucija*. Vilnius: Baltos lankos, 1993.
10. Lyotard J. *Postmodernus būvis*. Vilnius: Baltos lankos, 1993.
11. Mikelinskas J. Kur mus veda seksualinė revoliucija. *Metai*. 1998. Nr. 5.
12. Panelė. Priedas MAXI. 2001 m. balandis–gegužė. P. 30.
13. Patackas A. *Rėdos ratas*. Kaunas, 1988.
14. Patackas A. Tauta, Kultūra, Amžinybė. *Žemaičių saulutė*. 1995 02 18.
15. Rorty R. Privati ironija ir liberalioji viltis. *Kultūros barai*. 1997. Nr. 8, 9.
16. Stoškus K. Postmoderniškas šokis ant Lietuvos filosofinės tradicijos. *Kultūros barai*. 1995. Nr. 8/9.
17. Tauginas J. Resistentia et existentia. *Kultūros barai*. 1991. Nr. 3.
18. Tereškinas A. *Kūno žymės: seksualumas, identitetas, erdvė Lietuvos kultūroje*. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
19. *The Fontana Postmodernism Reader*. USA: Fontana Press, 1996.
20. Venclova T. Berlyno sienos paunksnėje. *Kultūros barai*. 1997. Nr. 10.
21. Vyžintas A. Tautinės savimonės Lietuvoje yra per mažai. *Kultūros barai*. 1997. Nr. 12.
22. Žabaitė J. Provincijos anekdotai. *Veidas*. 1993. Nr. 27.

Rasa Baločkaitė

POST-SOVIET CONSCIOUSNESS: DECLINE OF OLD PARADIGMS AND RISE OF THE NEW ONES

S u m m a r y

The changing paradigms of post-soviet consciousness are discussed the main social tensions of the post-soviet period are reviewed. Analyzed is the way how certain mythologized discursive practices resolve social tensions and contradictions that cannot be solved in any other way. The aim and objective of the paper is to analyze how Lithuanian integration into European Union is changing the predominant paradigms of consciousness, ways of thinking and talking, and how through Lithuania's integration into European Union the mythologized forms of consciousness are being devalued.

Key words: post-communism, myths, discourse, the social construction of reality, legitimacy